

2000. decemberétől az Interneten a

NetPánsíp

digitális irodalmi folyóirat!

<http://www.netpansip.ini.hu>

UngBereg

2 0 0 1

A Pánsíp 2001. évi
irodalmi, kritikai
és művelődési almanachja

Pánsíp–UngBereg
Ungvár–Budapest
2001

Szerkeszti:
Berniczky Éva

© Pánsíp

*Almanachunk anyagát
a szerkesztőségünknek felajánlott eredeti kéziratok alapján,
valamint a 2000-ben megjelent
magyarországi periodikák közleményeiből állítottuk össze.
Az eredeti közlés helyét minden esetben feltüntettük.*

ISSN 1419-3086

PENNA

Bagu László	7	az írásaimban mindig is kimutatható Afrika-orientáltság gyökereiről; menjünk kedves afrikázni; félig kiadott száj; gyere elő, pénzmapatkány
Berniczky Éva	10	Medúzaszüret
Szitányi György	17	Seropram evangéliuma
Kovács Imre Attila	26	Reneszánsz
Lengyel Tamás	29	Kong isten temetése
Konczek József	32	Egy Senki Közép-Európában
Balla D. Károly	39	Vendéglő a dilis Palikához
Jón Óskar	54	Leit að fegurð; A szépséget keresve
Füzesi Magda	55	Szárszó felé; Utazás a semmibe; Mot Szárszó; Reisen til intet
Okszana Zabuzsko	58	Eszmélés; A költészet meghatározása
***	60	A madárrá változott lány; Magzatgyilkos lány a pokolban

STUDIUM

Pomogáts Béla	64	Kihívások és kérdések az ezredfordulón
Pécsi Györgyi	71	Mi vesz el az egységben?
Penckófer János	83	Civódó tündérek prédája
Fedinec Csilla	94	Petőfiász
Orosz Ildikó	101	A kárpátaljai magyar érettségizők tovább- tanulási szándékairól
Csernicskó István – Márku Anita	109	Valóban különleges-e a nagydobronyai nyelvjárása?
Földvári Sándor	121	Cirill liturgikus könyvek importja: Hodinka konceptiója az újabb kutatások tükrében

MÁS

132 Hírek, felhívások

ILLUSZTRÁCIÓK

Kádár Katalin grafikái (9, 11, 13, 15, 21, 25, 43, 47, 51, 53, 131).
Penckófer János fotója (27).

4. táblázat. Felsőoktatási intézmények közötti választások összegzése

Hol szeretne továbbtanulni?	Nem választotta		1. helyen jelölte		2. helyen jelölte		3. helyen jelölte	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Debreceni Tudományegyetem	324	58,9	91	16,5	81	14,7	54	9,8
ELTE, Budapest	275	49,7	127	23,0	82	14,8	69	12,5
UÁE, Ungvár	324	59,0	95	17,3	58	10,6	72	13,1
KMTF, Beregszász	357	64,9	89	16,2	57	10,4	47	8,5
Technológiai Főiskola, Munkács	456	83,2	25	4,6	44	8,0	23	4,2
Közgazdasági Collage, Dolha	507	92,5	11	2,0	15	2,7	15	2,7
Munkácsi Pedagógiai Főiskola	472	86,3	20	3,7	20	3,7	35	6,4
Szegedi Tudományegyetem	503	92,0	13	2,4	15	2,7	16	2,9
Pécsi Tudományegyetem	505	92,7	19	3,5	8	1,5	13	2,4
Közgazdasági Főiskola, Királyhelmec, Szlovákia	528	96,5	7	1,3	5	0,9	7	1,3
KÁE, Kijev	496	90,7	27	4,9	10	1,8	14	2,6
LÁE, Lviv	512	94,1	12	2,2	9	1,7	11	2,0
IÁE, Ivano-Frankivszk	535	97,8	4	0,7	1	0,2	7	1,3
MGU, Moszkva, Oroszország	529	96,7	4	0,7	3	0,5	11	2,0
SIRE, Nagyvárad, Románia	537	98,5	4	0,7	3	0,6	1	0,2
Nyíregyházi Főiskola	433	79,2	40	7,3	34	6,2	40	7,3
Színművészeti Főiskola, Kijev	525	96,2	9	1,6	4	0,7	8	1,5

Az első helyen rangsorolt intézmények között az ELTE kiemelkedően a legnépszerűbb. Utána az Ungvári Állami (újabbán: Nemzeti) Egyetem következik, majd nem sokkal lemaradva a Debreceni Tudományegyetem, s rögtön ezután a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola. Hasonló a sorrend a második és harmadik helyre rangsorolt helyeknél is: az első négy helyen a fent említett négy intézmény osztozik. Ez arra mutat rá, hogy a hazai továbbtanulási lehetőségekkel szemben a magyar érettségizők sokkal inkább a magyarországi intézményeket preferálják, ami pedig egyrészt arra utal, hogy az anyaországi egyetemek magasabb presztízsűek, másrészt arra, hogy a kárpátaljai magyarság széles rétegeiben megfigyelhető tendencia (a magyarországi áttelepülés, munkavállalás szándéka) a közösség jövőjét meghatározó ifjúságnál is kimutatható. Érdekes azt is megfigyelnünk, hogy a kárpátaljai felsőoktatási intézményeknél mára az Ungvári Állami Egyetem elveszítette korábbi monopolhelyzetét, és érettségiző diákjaink jelentős része nem a nagyobb hagyományokkal és magasabb akkreditációs fokozattal rendelkező egyetemet, hanem az újonnan alakult alapítványi Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolát választják.

Valóban különleges-e a nagydobronyiak nyelvjárása?

1. A vizsgálatról

2000. április 3. és május 4. között 6 járásban 29 kárpátaljai magyar lakta település 35 oktatási intézményében összesen 661, magát magyarnak valló, az érettségi előtt egy évvel álló adatközlő töltött ki egy nyelvhasználati kérdőívet. Ez a minta (amely a kárpátaljai magyar közösség 0,4 %-át teszi ki) reprezentatívan képviseli a kárpátaljai magyar középiskolásokat mint szociológiailag jól körülírható társadalmi csoportot.

A kérdőívben *nyelvi változókat* vizsgáltunk. A nyelvi változó olyan nyelvi egység, amelynek több nyelvi megvalósulási formája van (vö. Wardhaugh 1995: 122, Kiss 1996: 62). A nyelvi változó megvalósulási formáit az adott változó változatainak nevezzük (Lanstyák-Szabó Mihály 1997: 15). Ilyen nyelvi változó például a múlt idő jele, melynek egyik változata a magánhangzó előtt előforduló *-tt*, másik változata pedig a mássalhangzó előtt álló *-t*. A változatok előfordulása általában valamilyen szociolingvisztikai tényezőtől (pl. a nyelvhasználó kora, neme, iskolázottsága, foglalkozása stb.) és/vagy nyelvi tényezőktől függ.

A kérdőívben elsősorban olyan nyelvi változókat vizsgáltunk, amelyek (a) az egész magyar nyelvközösségben kiemelten kezelt nyelvhelyességi kérdések, (b) kárpátaljai nyelvjárási sajátosságok és/vagy (c) kétnyelvűségi hatások.

2. A nagydobronyiak nyelvjárásáról, nyelvhasználatáról

A Nagydobronyról szóló írások szerzői egyetértenek abban, hogy a község nyelvjárása eltér a többi kárpátaljai magyar nyelvjárástól. Az eltérés főként az illabiális *a* hang használatában nyilvánul meg, és *e* hang használata miatt tekintik elsősorban palócos jellegűnek a nagydobronyi dialektust (vö. Balogh 1991b, Balogh–Debreceni 1995, Horváth 1992, Horváth–Lizanec 1993).

„Nagydobrony (...) nyelvileg és az etnikai szokásokat illetően is eléggé markánsan különbözik a környezetétől, a Csap és Munkács között elterülő régió magyar nyelvjárási sajátosságaitól” – írja például a Balogh–Debreceni szerzőpáros (1995: 157). Megjegyzik, hogy „a rövid illabiális *a* általános elterjedtsége (...) különíti el legélesebben a nagydobronyiak beszédét a környező településektől”.

A 2000. július 30-án Nagydobronyban, a településnek szentelt tudományos konferencián elhangzott előadás némileg módosított változatát kisebb rövidítésekkel közöljük. A teljes szöveg megtalálható internetes honlapunkon: www.ungbereg.ini.hu – kattinsanak a Dokumentumok hivatkozásra.

A tanulmány a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola keretében működő LIMES Társadalomkutató Intézet műhelyében készült.

3. Vizsgálati kérdések

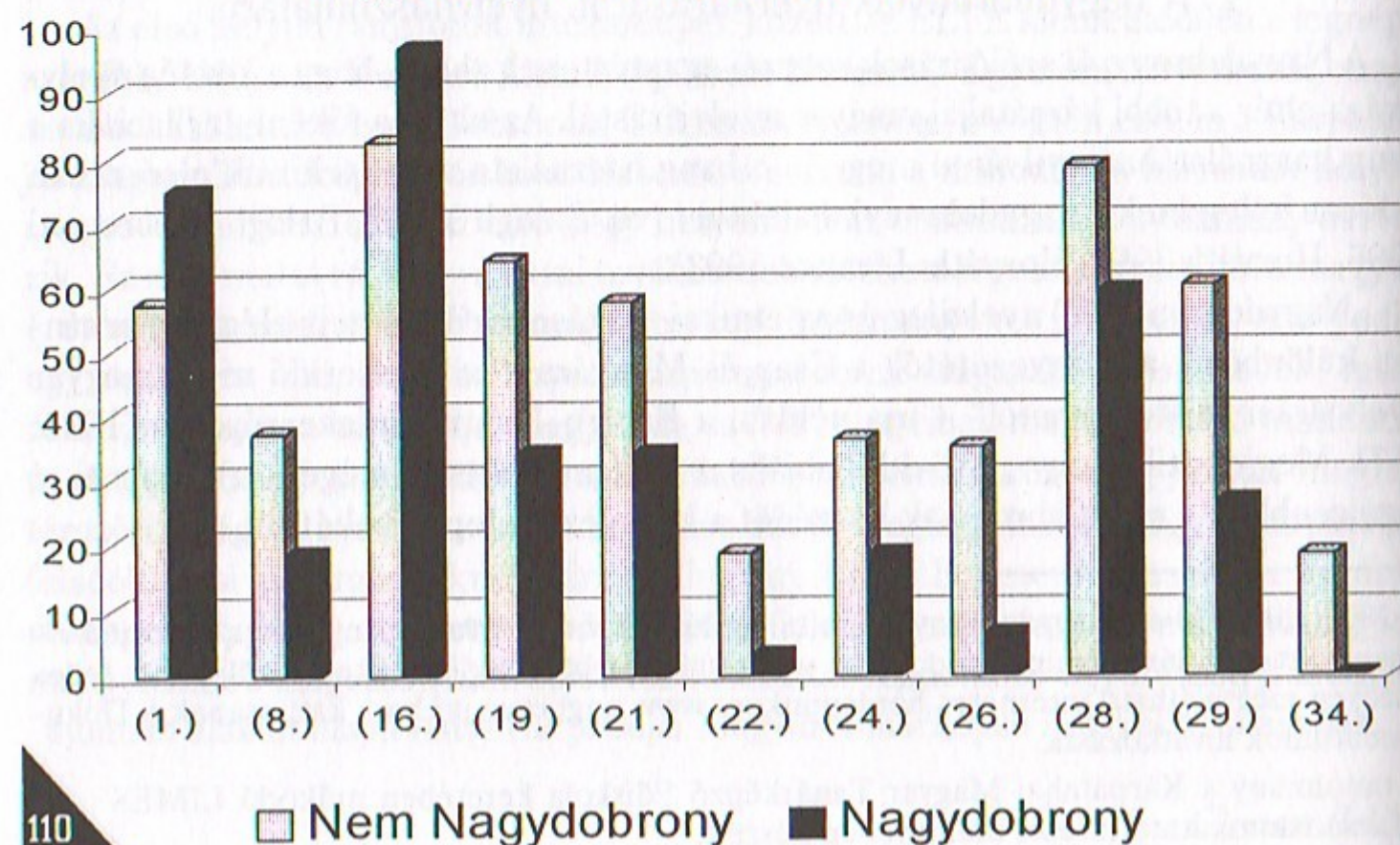
1. Van-e eltérés a nagydobronyi és nem nagydobronyi középiskolások nyelvhasználatában az illabiális *a*-záson (amit egyébként mi nem vizsgáltunk) kívül is?
2. Ha van eltérés, akkor milyen nyelvi változókra terjed ki?
3. Milyen jellegű a különbség: a nagydobronyiak vagy a más iskolába járók nyelvhasználatában magasabb-e a standard válaszok aránya?
4. Végül pedig megpróbálunk néhány adalékkal szolgálni a nagydobronyi nyelvjárásnak a palóc nyelvjárástípusba sorolásához a vizsgált nyelvi változók kapcsán.

A fenti kérdésekre azért kereshettünk választ a fentebb említett vizsgálat adatai között, mert a 661 fős mintából összesen 32 fő (a minta 4,8 %-a) nagydobronyi, 629 fő (95,2 %) pedig más településen él. A 32 nagydobronyi adatközlő közül 31 fő a nagydobronyi középiskola, 1 pedig a református líceum diákja.

4. Az eredmények

A nyelvhasználati kérdőívben összesen 51 feladat szerepelt. A feladatokkal 52 változó példányt vizsgáltunk, amelyek 17 típusváltozóba sorolhatók. Háromféle feladattípust használtunk: mondatjavító (MJ), mondatkiegészítő (MK) és mondatválasztó (MV). Az elsőben egy megadott mondatról el kellett dönteniük az adatközlőknek, hogy helyes-e, és ha nem, akkor úgy javítani, hogy szerintük helyes legyen. A másodikban hiányos mondatokat kellett kiegészíteni odaillő végződéssel. A harmadikban pedig két megadott, egymástól csak a vizsgált változó változataiban eltérő mondat közül kellett kiválasztani azt, amelyik az adatközlő szerint helyes.

A standard válaszok %-os aránya a nagydobronyi és nem nagydobronyi magyar középiskolások nyelvhasználatában (N = 661)

Az elemzés során megvizsgáltuk, hogy van-e eltérés a nagydobronyi és nem nagydobronyi középiskolások között az egyes nyelvi változók változatainak használatában, megítélésében. A számítógépes statisztikai elemzés során csak azokat az eltéréseket vettük figyelembe, amelyek a khi-négyzet-próba alapján legalább 5 vagy 1 százalékos szinten szignifikánsak. (Ez azt jelenti, hogy csak azokat a különbségeket vettük számításba, amelyeknél mindössze 5 vagy 1 százalék az esélye annak, hogy a nagydobronyiak és nem nagydobronyiak nyelvhasználatában közöti eltérés a véletlen műve, és 95 vagy 99 százalékos biztonsággal állíthatjuk, hogy a különbség valóban azzal magyarázható, hogy a nagydobronyiak és nem nagydobronyiak nyelvhasználatában eltér egymástól.)

Az 52 vizsgált változó példány közül 11 esetben volt jelentős különbség a két csoport között. Ebből 5 esetben 1 %-os, 6 esetben pedig 5 %-os szinten szignifikáns az eltérés. (Lásd az ábrát!)

Ez azt jelenti, hogy a nagydobronyi és nem nagydobronyi minta nyelvhasználatában nem kizárólag az illabiális *a*-zás tekintetében tér el egymástól, hanem más nyelvi változók tekintetében is van szignifikáns különbség a két minta között.

De milyen nyelvi változók terén mutatkozott eltérés a két csoport nyelvhasználatában között? A kérdőívben összesen 17 típusváltozót vizsgáltunk. Ezek közül 7 változó típusnál találtunk jelentős eltérést a két minta között, mégpedig az alábbiaknál:

1. *-t* végű igék kijelentő módja (1 változó példány)
2. *kell lesz* (1 változó példány)
3. *kell legyen* (1 változó példány)
4. lexikai kölcsönzés (3 változó példány)
5. névelő keresztnév előtt (1 változó példány)
6. nákozás (3 változó példány)
7. *nálunk/hozzánk* (1 változó példány).

A *-t* végű igék kijelentő módja

A standard magyarban a *-t* végű igék kijelentő és felszólító módjában a tárgyas ragozás esz. 3. személyében és tsz. 1–3. személyében nincs homonímia: kijelentő mód esz. 3. sz. *fulja*, felszólító mód: *fussa*. A tradicionális magyar nyelvjárások egy részében és a nem-standard magyarban azonban a kijelentő módú forma egybeesik a felszólító módúval: a kijelentő és felszólító mód esz. 3. sz. egyaránt *fussa*. A Kárpátalján beszélt magyar nyelvjárásokra jellemző a kijelentő és felszólító mód egybeesése a *-t* végű igék esz. 3. és tsz. 1–3. személyében (Lizanec–Horváth 1981: 17). A kijelentő és felszólító mód egybeesése a *-t* végű igék esetében a magyarországi (vö. NyKk. I: 618, NymKsz., 180) és a kárpátaljai magyar nyelvűvelő irodalomban (Balogh 1991a, Horváth 1991, Kótyuk 1995: 46–47) egyaránt erősen stigmatizált.

A jelenséget négy feladattal vizsgáltuk, s közülük mindössze egynél van szignifikáns eltérés a két minta között: a nagydobronyi középiskolások standardabbak, mint a többiek.

A feladat a kérdőívben		Standard				Nem-standard				Szig nifi- kan- cia- szint
Tí- pu- sa	Szövege	Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
MJ	(1) Ha Béla rosszul <i>válogassa</i> meg a barátait, pórul jár.	356	57,3	24	75,0	265	42,7	8	25,0	5
MK	(2) Én látom az összefüggéseket, de ő nem <i>lá</i> ...	605	98,1	32	100,0	12	1,9	0	0,0	–
MJ	(3) Menj odébb, mert Mari nem <i>lássa</i> tőled a tévét!	362	58,6	21	65,6	256	41,4	11	34,4	–
MV	(4) Gyorsan <i>megkössük</i> / <i>megkötjük</i> az egyezséget, és már megyünk is.	533	86,2	29	93,5	85	13,8	2	6,5	–

A *kell* állítmány jövő ideje

Kárpátaljai magyarok szájából gyakran hallhatunk ilyen mondatokat:

(5) *Kell lesz nekem is a levesből.* (6) *A jövő héten el kell lesz utazni.*

A fenti mondatokban a *kell lesz* jövőidejű igei állítmány. Ezek a jövőidejű alakok azonban nem-standard formák.

A standard magyarban a jövő időnek morfológiai értelemben nincs alaki jele. A jövőidejű igealak az igéből képzett főnévi igenévből és a *fog* segédige ragozott alakjából alkotott szerkezetből áll: *várni fog* (vö. MMNyR. I: 496). Vannak természetesen kivételek is. A *van* létige jövőidejét a *fog lenni* szerkezet helyett rendszerint a *lesz* ragozott változataival fejezzük ki (vö. MMNyR. I: 496). A *lesz* jövőidejű ige. Tudjuk azt is, hogy „Mivel a jelen alakú [igealak – a szerzők] is lehet jövő értelmű, a *fog* segédigés jövőidejű alakokat nem nagyon sűrűn használjuk” (MMNyR. I: 496). A fentiek alapján a standard magyarban a *kell* ige jövőidejű szabályos alakja tehát a *kelleni fog*, így az (5)-össel jelölt mondat a standard magyarban általában így hangzik:

(7a) *Kelleni fog nekem is a levesből.*

Vagy (figyelembe véve, hogy jelen idejű alakkal is kifejezhetünk jövő időt):

(7b) *Kell majd nekem is a levesből.*

Kótyuk István (1995: 53) szerint „A *kell lesz* köznyelvi alakulás. A hasonlóan személytelenül használt *lehet*, *szabad* mintájára keletkezett mint jövő idejű megfelelő: *lehet – lehetett – lehet lesz*. Terjedését nálunk – teszi hozzá Kótyuk – talán az orosz, ukrán nyelv hatása is segíti (vesd össze: *надо будет*)”. Azt is megjegyzi, hogy a *kell lesz* „elvben nem hibáztatható, hiszen, mint láttuk, szabályos magyar alakulás. Az irodalmi norma mégis elzárkózik a használatától” (Kótyuk 1995: 53). A kárpátaljai magyarban gyakran használt *kell lesz* szerkezet természetesen nem előzmény nélküli. A *szabad lesz* vagy a *lehet lesz* jövőidejű állítmány például teljesen standard.

A jelenséget három feladattal vizsgáltuk, és az egyikben jelentős különbséget találtunk a nagydobronyi és nem nagydobronyi középiskolások között. Ennél a változó példánynál a nagydobronyi mintában alacsonyabb volt a standard választások aránya, mint a nem nagydobronyi adatközlőknél.

A feladat a kérdőívben		Standard				Nem-standard				Szig- nifi- kan- cia- szint
Tí- pu- sa	Szövege	Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
MJ	(8) A jövő héten el <i>kell</i> szutazni Budapestre.	230	36,9	6	18,8	394	63,1	26	81,3	5
MJ	(9) <i>Kelleni fog</i> neked is a levesből?	131	21,1	6	18,7	490	78,9	26	81,3	–
MV	(10) <i>Kell</i> sz/ <i>kelleni fog</i> nekem egy új cipő.	93	15,2	3	9,4	520	84,8	29	90,6	–

A *kell* + felszólító módú ige állítmány

A *kell* + felszólító módú igealak állítmány többféleképpen fejezhető ki.

(11) *Mari is meg kell, hogy oldja a problémát.*

(12) *Marinak is meg kell oldania a problémát.*

(13) *Marinak is meg kell oldani a problémát.*

(14) *Mari is meg kell oldja a problémát.*

A (11), (12) és (13) standard, a (14)-et viszont nyelvjárási eredetűnek, illetve az erdélyi nyelvhasználatban román hatásra kialakultnak és onnan a magyarországi nyelvhasználatban is terjedőnek tekintik (összefoglalva vö. Lanstyák–Szabó Mihály 1997: 49-50). A NyKk. (I: 1130) szerint „a keleti nyelvjárásokban, ill. az ország keleti részének köznyelvében eléggé természetes”; a kézikönyv nem nevezi helytelennek, bár megjegyzi róla, hogy „nem tekintjük általános köznyelvi formának” (NyKk. I: 1130).

A két vizsgált változó példány közül az egyiknél szignifikáns különbség mutatható ki a két minta között. A nagydobronyi minta standardabbnak mutatkozott, mint a kontrollcsoport.

A feladat a kérdőívben		Standard				Nem-standard				Szig- nifi- kan- cia- szint
Tí- pu- sa	Szövege	Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
MJ	(15) Itt <i>kell legyen</i> valahol a cipőm.	276	44,6	17	53,1	343	55,4	15	46,9	–
MV	(16) Mindenkinek <i>kell, hogy legyen/kell legyen</i> véleménye erről a kérdésről.	505	82,5	30	96,8	107	17,5	1	3,2	5

Lexikai kölcsönzések használata

A kölcsönzés „Az a folyamat, amelynek során kétnyelvű beszélők az egyik nyelvből való szót használnak a másik nyelvükben, és ezek a *kölcsönszavak* (...) az utóbbi nyelvnek is szerves részévé válnak” (Trudgill 1997: 41). A szókölcönzés az egyik leggyakoribb jelenség kétnyelvűségi körülmények között, de

nemcsak szavak, hanem más nyelvi elemek is kölcsönözhetők egyik nyelvből a másikba. A szókölsönzés gyakorlatilag az egyetlen olyan kontaktushatás, amelyet a kárpátaljai magyar nyelvvaltozatok kapcsán vizsgáltak. Több olyan, főként nyelv-művelő célzatú szöveget jelent meg, amelyek olyan orosz, ukrán szavakat sorolnak fel, amelyek a szerzők szerint használatosak a kárpátaljai magyarok körében (pl. Drávai 1969, Horváth 1991, 1998, Csernicskó 1995), s jónéhány nyelvjárási tárgyú munkában is találkozhatunk kölcsönszavakkal (pl. Fodó 1973, Kótyuk 1973). Kótyuk István (1973) kandidátusi értekezése az első és mindmáig egyetlen olyan munka, amely monografikusan dolgozza fel egy kárpátaljai magyar nyelvjárás ukrán kölcsönszavait. Rot (1968: 255–256) és Lizanec (1970: 38–39) monográfiája is tartalmaz kölcsönszó-listát, s *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszának* kötetei (Lizanec 1992, 1996) is térképeznek néhány lexikai kölcsönelemet. A regisztráláson túl azonban szinte semmit sem tudunk meg a kölcsönszavak használati köréről, gyakoriságáról, típusairól stb. A szerzők többsége viszont elítéli, szükségtelen és fölösleges elemeknek minősíti a kölcsönszavakat. A kétnyelvűség-kutatás tudományos szakirodalma ugyanakkor egyértelműen bizonyította, hogy a kölcsönzés nyelvi univerzálé: nincs a világon olyan nyelv, amelyben ne lennének más nyelvekből származó elemek. Vizsgálatunkban a lexikai kölcsönzések három típusát, nevezetesen a közvetlen kölcsönzés, a jelentéskölcsönzés és a hangalakkölsönzés teszt-helyzetben való használatát vizsgáltuk.

„A szókölsönzés legfeltűnőbb formáját a másodnyelvi szó közvetlen, vagyis alapvetően eredeti hangalakjában történő átvétele képviseli (a szükséges hang- és alaktani beépülést lehetővé tevő változtatásokkal)” – írja Lanstyák (1998: 31) a *közvetlen kölcsönszavakról*. Közvetlen kölcsönszavak jelentős számban használatosak a kárpátaljai magyar közösségben, elsősorban a szóbeli érintkezésben. Írásos megjelenésük kivételes, a szépirodalomban csak stíluseszközként fordulnak elő. A kárpátaljai magyarság kölcsönzéseinek kérdését érintő nyelvészeti munkák szövegeiben rendszerint közvetlen kölcsönzésekkel találkozhatunk. A közvetlen szókölsönzés a kárpátaljai magyar közösségben stigmatizált.

Kérdőívünkben az *elektricska* 'a magyarországi HÉV-nek megfelelő helyközi elektromos vonatjárat', a *bulocska* 'zsemle' és a *kraszovki* 'edzőcipő' szavakat vizsgáltuk, és csak az utóbbi megítélésénél találtunk jelentős különbséget a két minta között. A nem nagydobronyi középiskolások közel kétszer akkora arányban javították standardra a *kraszovki*-t, mint a nagydobronyiak.

Hangalakkölsönzésről akkor beszélünk, ha egy szó az első nyelv egynyelvű változataiban is ismeretes, de a kétnyelvű beszélők a másodnyelvre jellemző hangalakban (is) használják. Olyan szavak tehát, amelyek az átvevő és az átadó nyelvben egyaránt megtalálhatók, csak némileg más hangalakban. A kérdőívünkben vizsgált két szó például az oroszban *пырун*, illetve *бүфет* alakban használatos, a standard magyarban pedig *grúz*, illetve *büfé* formában. A kárpátaljai magyar nyelvhasználatban pedig gyakran hangalakkölsönzésként *gruzin* és *bufet* alakban fordulnak elő. A hangalakkölsönzések a közvetlen kölcsönzéseknel kevésbé megbélyegzettek.

A feladat a kérdőívben		Standard				Nem-standard				Szig-nifi-kan-cia-szin
Tí-pu-sa	Szövege	Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
MJ	(17) Már megint késik az <i>elektricska</i> – mondta Feri bosszúsan.	218	35,2	7	21,9	402	64,8	25	78,1	–
MJ	(18) Friss <i>bulocska</i> t hoztak abufetbe.	317	51,3	14	43,7	301	48,7	18	56,3	–
MJ	(19) Karácsonyra kaptam egy szuper <i>kraszovkit</i>	393	64,1	11	34,4	220	35,9	21	65,6	1

A két vizsgált változó példány közül a *bufet*-nél találtunk szignifikáns eltérést. Az előzőhöz hasonlóan a nagydobronyiak ennél a feladatnál is kisebb arányban javították standardra a vizsgált kölcsönszót, mint a nem nagydobronyiak.

A feladat a kérdőívben		Standard				Nem-standard				Szig-nifi-kan-cia-szint
Tí-pu-sa	Szövege	Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
MJ	(20) Van egy <i>gruzin</i> barátom, akit nyáron ismertem meg.	44	7,0	0	0,0	582	93,0	32	100,0	–
MJ	(21) Friss bulocskát hoztak a <i>bufetbe</i> .	357	57,8	11	34,4	261	42,2	21	65,6	1

Jentéskölsönzésről akkor beszélünk, ha egy szó jelentése bővül, új jelentéssel gazdagodik a másik nyelv hatására (vö. Bartha 1993: 29). A hangalak kölsönzése nélküli jelentéskölsönzés akkor mehet végbe, ha az átvevő nyelvben van olyan szó-készlet elem, amely vagy hangalakjában vagy jelentésszerkezetében, esetleg mindkettőben hasonlít az átadó nyelvi elemhez (Lanstyák 1998: 42–43). A *kiírat* ('újságot előfizet' jelentésben) szó az orosz *вынucать*, a *becsenget* 'telefonon felhív, telefonál' pedig a *позвонить* egyik hasonló jelentésében használatos Kárpátalján. Mindkét jelentéskölsönzéssel többször foglalkozott a helyi nyelv-művelő szakirodalom, stigmatizálva használatukat (Horváth 1991, Kótyuk 1995: 63–64). A nem nagydobronyiak hatszor akkora arányban voltak standardok, mint a nagydobronyiak.

A feladat a kérdőívben		Standard				Nem-standard				Szig-nifi-kan-cia-szint
Tí-pu-sa	Szövege	Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
MJ	(22) Edit tegnap <i>becsengetett</i> a vasútra, hogy megkérdezze, késik-e a vonat.	115	18,5	1	3,1	505	81,5	31	96,9	5
MJ	(23) Sándor egész évre <i>kiírat</i> a Kárpáti Igaz Szót.	127	20,6	7	21,9	490	79,4	25	78,1	–

Határozott névelő keresztnévek előtt

A NyKk. (I: 102) szerint a határozott névelő használata keresztnévek előtt természetesen fejlemény, „még ha idegen (német) hatásnak a nyomát kereshetjük is benne”. A NymKsz. szerkesztői szerint „sajátos stílusértéke miatt a megfelelő beszédhelyzetben elfogadható”, „Igényes beszédben azonban ne tegyünk névelőt a keresztnév elé” (NymKsz., 6). Kutatásunkban két feladattal vizsgáltuk a jelenséget, és az egyiknél a két minta közötti eltérés 1 százalékos szinten szignifikáns. A nem nagydobronyi adatközlők itt is standardabbnak mutatkoztak.

A feladat a kérdőívben		Standard				Nem-standard				Szig- nifi- kan- cia- szint
Tí- pu- sa	Szövege	Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
MJ	(24) Mondtam tegnapa <i>Sanyinak</i> hogy addig jár a korsó a kútra, míg el nem törik.	226	36,3	6	18,8	397	63,7	26	81,3	1
MV	(25) <i>A Mónika, az Éva és a Piroska/Mónika, Éva és Piroska</i> volt velem moziba.	564	91,7	28	87,5	51	8,3	4	12,5	–

Nákozás

A standard magyarban az „alanyi iktelen ragozás egyes szám 1. személyében a kötőhangzó nélküli módjel illeszkedés nélkül, mindig magas alakban járul a tőhöz: *vár-né-k, mond-ané-k*” (MMNyR: I 487). Annak ellenére, hogy a hangrendi harmónia miatt voltaképpen az illeszkedő toldalék lenne a szabályos alak (vö. Kiefer 1998: 215-216), használatát a nyelvművelés pongyolának, helytelennek, durva hibának tartja (vö. NymKk. I: 626, NymKsz.: 182 stb.). Az ok az, hogy az *(én) tudnák, várnák* szabályosan illeszkedő, feltételes módú, jelen idejű, alanyi ragozás, egyes szám 1. személyű alak egybeesne az *(ők) tudnák, várnák* szintén feltételes módú, jelen idejű, de tárgyas ragozás, többes szám 3. személyű alakkal, és „az ilyen homonímiát a nyelv, ha teheti, elkerüli” (Kiefer 1998: 216). (Meg kell jegyeznünk, hogy a hagyomá-

A feladat a kérdőívben		Standard				Nem-standard				Szig- nifi- kan- cia- szint
Tí- pu- sa	Szövege	Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
MJ	(26) Én nem <i>tudnák</i> úgy viselkedni, mint te.	216	35,0	2	6,3	402	65,0	30	93,8	1
MK	(27) Szívesen <i>táncoln...</i> veled – mondta Péter Tamarának.	460	76,7	21	67,7	140	23,3	10	32,3	–
MV	(28) Ha lenne időm, <i>várnák/várnék</i> még egy kicsit.	482	78,4	19	59,4	133	21,6	13	40,6	5
MV	(29) <i>Tudnék/tudnák</i> én jobban is tanulni, ha <i>akarnék/akarnák</i>	368	60,2	8	26,7	243	39,8	22	73,3	1

nyos magyar leíró nyelvészeti felfogással ellentétben Kiefer Ferenc (1998: 215) mellett érvel, hogy jelen időben „A feltételes mód jele *-n*, és nem a nyelvtanainkban említett *-na/-ne, -ná/-né*”. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy az illeszkedő alak – bár szabályos – nem-standard.) Az illeszkedő toldalék használatát, az ún. nákozást az egyik legstigmatizáltabb magyar nyelvi jelenségnek tartják (vö. G. Varga 1990: 179), a kárpátaljai magyar irodalomban is (vö. Kótyuk 1995). A jelenségnek nyelvjárási háttere is van: a nyugati, a déli és a palóc nyelvjárásokban a toldalék a standard normával ellentétben *illeszkedik* a tő hangrendjéhez (vö. Szabó 1979: 86).

A nákozást négy feladattal vizsgáltuk, és ebből három esetben találtunk jelentős különbséget a két minta között. Mindhárom feladatban a nem nagydobronyi középiskolások mutatkoztak standardabbnak.

A *hová?* kérdésre felelő *-nál/-nél* helyhatározórag *-hoz/-hez/-höz* helyett (*nálunk/hozzánk*)

A standard magyarban *valakihez* megyünk látogatóba, és ha odaértünk, akkor *nála* vagyunk. A kárpátaljai magyar nyelvhasználatban viszont a *-nál/-nél* ragot gyakran használják ilyen esetekben a *-hoz/-hez/-höz* helyett (vö. Balogh 1993b: 227). Ennek nyelvjárási háttere van: „A palóc, az északkeleti, a mezőségi és a székely nyelvjárásban az odairányulást, tehát a *hová?* kérdésre felelő helyhatározót is *-nál/-nél* raggal fejezik ki, ha személyről van szó: *gyere nálunk* (hozzánk)! *Elment a bírónál.*” – írja Kálmán Béla (1966: 58). Ami tehát a standard magyarban így hangzik:

(30) *Holnap elmegyek hozzátok.* (31) *Megyek Sándorhoz.*

az a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban gyakran így hallható:

(32) *Holnap elmegyek nálatok.* (33) *Megyek Sándornál.*

A kérdőívben két kérdéssel vizsgáltuk ezt a típusváltozót, és az egyiknél találtunk eltérést, mégpedig a kontrollcsoport javára a nagydobronyiakkal szemben.

A feladat a kérdőívben		Standard				Nem-standard				Szig- nifi- kan- cia- szint
Tí- pu- sa	Szövege	Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
MJ	(34) Mikor jössz már el <i>nálunk?</i>	112	18,2	0	0,0	504	81,8	32	100,0	1
MV	(35) Tegnap voltam <i>nálatok/hozzátok</i> vagy tegnapelőtt?	177	28,6	8	25,0	441	71,4	24	75,0	–

A hasonlítás kifejezése

A hasonlító határozó standard ragja a *-nál/-nél*. Kálmán Béla szerint (1966: 58) a palóc és a csángó nyelvjárásban a hasonlítás kifejezésére a *-tól/-től* ragot használják. Balogh Lajos (1993a: 119) a kárpátaljai magyar nyelvhasználatból is adatolja a *-tól/-től*-t hasonlító határozói szerepben. Ez a fajta raghasználat a NyKk. (II: 250) szerint a belső népmozgások hatására Budapesten és a szépirodalomban is

terjed, a nyelvművelő kézikönyv szerinti (NymKsz., 402-403) pedig a rádió és a televízió nyelvén is. Mindkét nyelvművelő kiadvány egyetért abban, hogy a *-tól/-től* hasonlító határozói ragként való használata értelemzavart okozhat, ezért azt ajánlják, ilyen szerepben a *-nál/-nél* ragot használjuk. A MMNyR. (II: 258) azt írja a *-tól/-től* ragos változatról, hogy „a köznyelvből ma már csaknem teljesen *kipusztult*”. Lanstyák és Szabó Mihály (1997: 95-97) empirikus adatok segítségével kimutatták, hogy a szlovákiai magyar középiskolások körében szignifikánsan magasabb a nem-standard *-tól/-től* ragos alak előfordulása, mint a magyarországi gimnazistáknál, s ennek véleményük szerint részben a palóc nyelvjárási háttér, részben pedig a szlovák nyelvi kontaktus a magyarázata. Molnár Csikós László (1998: 231) szerint a hasonlító határozói szerepben használt *-tól/-től* rag a vajdasági magyar nyelvhasználatban is gyakori, és használatát (részben) a kontaktushatással magyarázza, és Kossa János (1978: 295) is úgy véli, hogy a nyelvjárási jelenséget a szerbhorvát hatás erősíti. Mi sem zárhatjuk ki a nyelvi kontaktust mint megerősítő tényezőt.

Adataink azt mutatják, hogy – bár az akadémiai leíró nyelvtan szerint a *-tól/-től* ragos alak a köznyelvből már csaknem eltűnt – a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban a hasonlító határozó ragjaként a *-nál/-nél* és a *-tól/-től* egyaránt használatos.

A hasonlító határozó ragját négy feladattal vizsgáltuk a kérdőívben, de egyiknél sem találtunk lényeges eltérést a két minta között. Arra, hogy miért foglalkoztunk mégis ilyen részletesen a jelenséggel, még visszatérünk.

A feladat a kérdőívben		Standard				Nem-standard				Szig. nifi- kan- cia- szint
Tí- pu- sa	Szövege	Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		Nem Nagydobrony (N = 629)		Nagydobrony (N = 32)		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
MJ	(36) Ez a fiú nagyobb <i>Pétertől</i>	123	20,1	3	9,4	487	79,9	29	90,6	–
MK	(37) Patrícia magasabb <i>Kaludia...</i>	468	75,9	25	80,6	149	24,1	6	19,4	–
MK	(38) Éva idősebb <i>János...</i> , hiszen a nővére.	362	58,9	24	75,0	252	41,1	8	25,0	–
MV	(39) Okosabb vagyok <i>tőled/nálad</i>	272	44,1	16	50,0	345	55,9	16	50,0	–

Az ismertetett adatokat összefoglalva elmondhatjuk, hogy azon hét változópéldány esetében, amelyeknél szignifikáns különbséget találtunk a két minta között, kétszer a nagydobronyi, kilencszer pedig a nem nagydobronyi középiskolások körében volt magasabb a standard változatok előfordulási aránya. (Lásd az ábrát!)

5. Palóc típusú-e a nagydobronyi nyelvjárás?

A fent részletesen elemzett típusváltozók között három olyannal is találkozhatunk, amelyek nem-standard változata a nyelvjárási szakirodalom alapján a palóc nyelvjárásokra (is) jellemző. Ez a három típusváltozó (a) a nákozás, (b) a *-nál/-nél* helyhatározórag *-hoz/-hez/-höz* helyett való használata és (c) a hasonlítás kifejezése. Amint említettük, a nagydobronyi nyelvjárást többen is (a jellemzően

az északkeleti nyelvjárástípusba sorolt kárpátaljai dialektusokkal ellentétben) a palóc nyelvjárásokkal rokonítható nyelvjárásszigetnek tekintik. Kézenfekvőnek tűnik tehát, hogy a jelen kutatás adatait felhasználva e kérdést is megvizsgáljuk.

Feltételeznünk kell, hogy a három vizsgált típusváltozó (a, b, c) esetében a nagydobronyi mintában *magasabb* lesz a nem-standard (nyelvjárási háttérű) változatok előfordulási aránya, mint a minta másik, nagyobb részében, hiszen a nagydobronyi nyelvjárást a palóccal rokonítják a szakirodalomban.

A nákozás kapcsán hipotézisünk beigazolódni látszik: a vizsgált négy változópéldány közül háromnál szignifikánsan a nem nagydobronyi adatközlők a standardabbak, és a negyediknél is a nagydobronyi mintában magasabb a nákozó aránya. A második típusváltozót figyelembe véve már nem ilyen egyértelmű a helyzet. Mindkét vizsgált változópéldánynál a nagydobronyi mintában magasabb a nem-standard változat aránya, de csak az egyiknél szignifikáns a két csoport közötti különbség. Ennél a változónál nem feledkezhettünk meg arról sem, hogy a *-nál/-nél* helyhatározórag *-hoz/-hez/-höz* helyett való használatát nemcsak a palóc, hanem az északkeleti nyelvjárások egyik jellemzőjeként is emlegetik. A harmadik típusváltozó kapcsán csak azt állapíthatjuk meg, hogy a négy változópéldány közül háromnál a nagydobronyiak, egynél azonban a nem nagydobronyiak bizonyultak nem-standardabbnak, ám az eltérés egyik esetben sem szignifikáns. A *-tól/-től* ragos változatok viszonylag magas előfordulási aránya mind a nagydobronyi, mind pedig a nem nagydobronyi középiskolások körében egyrészt megcáfolja az akadémiai leíró nyelvtan azon állítását, miszerint a változat „a köznyelvből ma már csaknem teljesen *kipusztult*”, másrészt pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy a hasonlítás *-tól/-től* raggal való kifejezése a kárpátaljai magyar középiskolások nyelvhasználatában is gyakori jelenség.

6. Összefoglalás

Írásunk elején négy kérdést fogalmaztunk meg, illetve megpróbáltunk újabb adalékkal szolgálni ahhoz a kérdéshez, hogy valóban a palóc nyelvjárástípusba sorolható-e Nagydobrony nyelvjárása.

Vizsgálatunk szerint a nagydobronyi és nem nagydobronyi középiskolások nyelvhasználatában között az általunk nem vizsgált illabiális *a*-záson kívül is vannak (empirikus adatokkal alátámasztható szignifikáns) eltérések, ám ezek a vizsgált változók kis körére terjednek ki. Mindössze egyetlen olyan típusváltozót találtunk (nákozás), amelynél a nagydobronyi minta jelentős eltérése a nem nagydobronyitól következetes volt. Általában a nem nagydobronyi középiskolások standardabbnak mutatkoztak, mint a nagydobronyiak.

Annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy palóc-e a nagydobronyi nyelvjárás, nem jutottunk közelebb, ám a kérdés egy újabb nézőpontból való felvetésével talán mégis hozzájárultunk valamivel a megoldáshoz vezető út megtalálásához.

- Balogh Lajos 1991a. A suksükölés. *Kárpáti Igaz Szó* 1991. november 12., 3. lap.
- Balogh Lajos 1991b. Palócok a Kárpátalján? In: Hajdú Mihály – Kiss Jenő szerk., *Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára*, 63–66. Budapest: ELTE.
- Balogh Lajos 1993a. Néhány megjegyzés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról. *Magyar Nyelv* LXXXIX: 225–229.
- Balogh Lajos 1993b. A magyar nyelv Kárpátalján. In: *Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye*, 107–121. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó.
- Balogh Lajos – Debreceni Anikó 1995. Nagydobrony helye a kárpátaljai magyar nyelvjárások rendszerében. In: Kassai Ilona szerk., *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*, 155–161. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Bartha Csilla 1993. Megjegyzések a lexikai kölcsönzésről. In: Kazocsa Sándor Géza szerk., *Emlékkönyv Fábrián Pál hetvenedik születésnapjára*, 26–35. Budapest: ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék.
- Csernicskó István 1995. A kárpátaljai magyarság és a kétnyelvűség (1945–1993). In: Kassai Ilona szerk., *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*, 129–145. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete.
- Drávai Gizella 1969. Nyelvrost. Így mondjuk, de mondjuk így. In: *Kárpáti Kalendárium 1969*, 65., 91., 135. Uzshorod: Kárpáti Könyvkiadó.
- Fodó Sándor 1973. Szláv jövevényszók a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. *Magyar Nyelvjárások* XIX: 41–52.
- Horváth Katalin 1991. Szemben beszélünk, mint Magyarországon? *Kárpáti Igaz Szó* 1991. november 13., 8.
- Horváth Katalin (Горват, Е. И.) 1992. Венгерские заимствования в украинском языке. *Acta Hungarica* I: 20–21.
- Horváth Katalin 1998. Újabb keleti szláv átvételeink. *Kárpáti Igaz Szó* 1998. február 14., 13.
- Horváth Katalin – Lizanec Péter 1993. A kárpátaljai magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. In: *Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye*, 57–74. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó.
- Kálmán Béla 1966. *Nyelvjárásaink*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Kiefer Ferenc 1998. Alaktan. In: É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter: *Új magyar nyelvtan*, 187–289. Budapest: Osiris Kiadó.
- Kiss Jenő 1996. *Társadalom és nyelvhasználat*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kossa János 1978. *A mi nyelvünk*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Kótyuk István (Котюк, С. И.) *Українізми в венгерському мові низової ріки Уж Закарпатської області Української ССР*. Kandidátusi értekezés. Uzsgorod: Uzsgorodi Állami Egyetem.
- Kótyuk István 1995. *Anyanyelvünk peremén*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó.
- Lanstyák István 1998. *A magyar nyelv szlovákiai változatainak sajátosságai*. Dunaszerdahely: Lilium Aurum.
- Lanstyák István – Szabó Mihály Gizella 1997. *Magyar nyelvhasználat – iskola – kétnyelvűség*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Lizanec, Petro 1970. *Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyagai alapján)*. Uzshorod: Uzshorodi Állami Egyetem.
- Lizanec, Petro 1992. *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I. kötet*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Lizanec, Petro 1996. *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza II. kötet*. Ungvár: Patent Nyomdaipari Vállalat.
- Lizanec Petro – Horváth Katalin 1981. A kárpátontúli magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. *Magyar Nyelvjárások* XXIV: 3–18.
- MMNyR. I-II. Tompa József szerk., *A mai magyar nyelv rendszere I-II*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1961, 1970.
- Molnár Csikós László 1998. A középfok melletti -nál, -nél ragot helyettesítő -tól, -től rag régen és ma. In: Sándor Klára szerk., *Nyelvi változó – nyelvi változás*, 229–234. Szeged: JGYF Kiadó.
- NyKk. I-II. Grétsy László – Kovalovszky Miklós szerk., *Nyelvművelő kézikönyv I-II*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1983, 1985.
- NymKsz. Grétsy László – Kemény Gábor szerk., *Nyelvművelő kézikönyv*. Budapest: Auktor Könyvkiadó, 1996.
- Rot Sándor 1968. *A magyar nyelv fejlődése. A magyar–keleti szláv nyelvi kapcsolatok*. Kijev–Uzsgorod: Ra-gyanszka Skola.
- Szabó Géza 1979. *A magyar nyelvjárások*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Trudgill, Peter 1997. *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. Szeged: JGYTF Kiadó.
- G. Varga Györgyi 1990. Presztízsváltozat, stigmatizált változat. In: Balogh Lajos – Kontra Miklós szerk., *Élőnyelvi tanulmányok*, 178–181. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Wardhaugh, Ronald 1995. *Szociolingvisztika*. Budapest: Osiris–Századvég.

Cirill liturgikus könyvek importja: Hodinka koncepciója az újabb kutatások tükrében

A kérdés megközelítésének szempontjai

Hazai egyházi gyűjteményeink cirill és glagolita anyagára nem az egyháztörténet, hanem a magyarországi cirill könyvészet figyelt fel. Ebből adódóan kezdetben az anyag megközelítési szempontjai is mások voltak. Elsősorban a ritkaságnak számító, nyomdatörténetileg értékes példányokra, illetve a nyelvészetileg érdekes kéziratokra irányult korábban a figyelem. Jóllehet már a cirill könyvészet hazai út-törője, HODINKA Antal is elsősorban egyháztörténeti motiváltsággal fordult a cirill könyvek leírása felé. A keleti szertartású kereszténységben egy-egy templomnak minimálisan tíz-húsz liturgikus könyvre van szüksége, amelyek az adott esetben egyházi szláv nyelvűek, így külföldi nyomdák drágán importált termékei. A könyvek eredetének, azaz a provenienciának a kérdése tehát igen összetett problémakör, amelynek a vizsgálata különböző történeti diszciplínák területeit gazdagíthatja – emeli ki HODINKA. Példaként említi a kérdéskör gazdaságtörténeti oldalát is: egy-egy szerkönyv ára sokszor egy, sőt két tehén árával volt egyenértékű, a kárpátaljai görög katolikus lakosság pedig a jobbágysorban élt. A cirill könyvészet így a történettudományi, művészet- és irodalomtörténeti diszciplínák sokkal szélesebb körét érinti, mint első pillantásra vélhetjük; nem korlátozódhat csupán a kollacionálási, a nyomdatörténeti vagy könyvkötészeti és hasonló kérdésekre. (HODINKA, 1909. 787–814. „A munkácsi püspökség területén használt szerkönyvek története.” Vö. HODINKA, 1925.)

Bennünket korábban az egri cirill és glagolita fond feltárásakor is ennek egyháztörténeti oldala érdekelt. Abból a szempontból foglalkoztunk vele, milyen adatokkal szolgálnak ezek a könyvek a görög katolikus papnövendékek és az egri püspökség viszonyának jobb megismeréséhez, milyen következtetésekre ad alapot e könyvek vizsgálata Eger kulturális kisugárzásának megrajzolását illetően. Az egri cirill és glagolita fond darabjai természetesen a szűkebb könyvészeti szempontokból, például nyomdatörténetileg is komoly szakmai érdeklődésre tarthatnak számot. A könyvek közt számos ritkaság található, sőt az eddig ismert és leírt gyűjteményeket tekintve unikumnak nevezhető példány is. Emeli az egri fond értékét, hogy a legtöbb könyv alig használt, igen jó állapotban őrződött meg. A könyvészeti kérdésekkel foglalkoztunk már a gyűjtemény általunk történt feltárása kapcsán. (FÖLDVÁRI – OJTOZI, 1992. Az újabb vizsgálatok összefoglalása a kérdés irodalmával: ФЕЛЬДВАРИ, 1995. [oroszul], ФЙОЛЬДВАРИ, 1996. [ukránul; rövidítve])

A szerző – Földvári Sándor – örömmel tesz eleget azon szerződéses kötelezettségének, hogy a Debreceni Magyar Vidékért – Pro Regione Alapítvány 1996-ban nyújtott támogatásáért köszönetet mondjon.